

a nyelvet választhatnák a fordítás czéljából. Hisz a középkori magyar ifjak is, kik Párisba jöttek, a *Natio Allemannica*-hoz tartoztak, s azért mégis jó hazafiak voltak. Különben lehetséges, hogy a bölcsészeti kar az illető kérelmére egy magyar szöveg választását is engedélyezné.

Páris.

KONT IGNÁC.

A JÁTEKDÉLUTÁNOKRÓL.

Játékdélutánoknak nevezzük azt a harmadik tornaórát, mely lehetőleg délután tartandó és tisztán játéokra fordítandó. Mert lényegében ez lesz a játékdélután. Délután a tornatanárnak, de csak óraszámra mért játék a fiuknak. Nem is lesz, nem is lehet máskép, míg ez a munka tisztán a tornatanárok vállaira nehezedik. Hogy máskép legyen, arra szükséges, hogy bővében legyünk a nagy játékterületeknek és bővében az olyan tanároknak, kik fanatikus gyermekbarátok és fanatikus hazafiak. De mindkettőnek nemcsak hogy bővében nem, de határozottan szűkiben vagyunk. A szabad területeket a municipiumok szegénysége, a kétrendbeli fanatizmust, — a mely az idealizmus legerősebb foka, — a saját szegénységünk (t. i. a tanároké) irtotta. A ki gondolkozik a dolgok állása felett, megtalálja ez állítások igazságát.

Mindazáltal ilyen formában sem kicsinylendő vívmány a játékdélután. Hatalmas tényezője lesz így is az észszerű ember-képzésnek. És nem kicsinylendő az áldozat sem, melyet ez alkalommal az iskolafenttartóknak — legelől az államnak — hozniok kell. 1600-nál több osztály, mintegy 60,000 tanuló, — a lehető csoportosítás eszközlése mellett is — mintegy 30,000 frt évi költségtöbbletet fog jelenteni, ha a testi nevelés eme hatalmas eszköze teljes egészében be fog illeszkedni órarendünkbe, nem számítva az el nem kerülhető és valószínűleg nem csupán szép szóval ejthető terület-szerzéseket.

A propos terület. Sokan vannak, akad köztük számba veendő szakember is, kik a játékdélutánok életbe léptetésének feltételül, sőt mondhatni egyetlen feltételül a *játéktért* mondják. Én is a legszorosabb összefüggést találok játéktér és játékdélután között, de bizonyos értelemben fordított összefüggést. Meggyőződésem az, hogy nem a játéktér fogja a játékdélutánokat meghozni, hanem az elrendelt játékdélután a játéktereket. Képzeljék el, hol volnánk, ha mielőtt kimondják a kötelező iskoláztatást, megvárták volna, míg valamennyi községnek megvan a maga iskolája. Még ma sem lehetne törvénybe iktatni a kötelező iskoláztatást, és sokkal de nagyon sokkal kevesebb iskolánk volna, mint a mennyi van. Hol játszszanak hát a kötelező játékdélutánokon? — kér-

dezhetik. Felelet: ha máshol nem hát egyelőre ott, a hol eddig játszottak. S hogy nem ok nélkül felelek így, hivatkozom a következő adatokra: * Már az 1897—98, iskolai évben, tehát három évvel ezelőtt 189 középiskola közül 157-nek volt kisebb-nagyobb nyári tornahelye vagy azt pótolni képes udvara, s 99-nek akad azonkívül játéknak való nagyobb helye is. Azóta számuk bizonyára megnövekedett. Hogy e játékhelyek nem tökéletesek és nagyszámban szűkecskék, az bizonyos, de itt csupán azt kívántam feltüntetni, hogy a játékdélutánokat halogatás nélkül meg lehet kezdeni s hogy okos dolog volt a miniszteriumtól be nem várni a játéktereknek teljes számban való kimutatását, mielőtt a játékdélutánokat elrendeli. Még számításnak is okos számítás. A városi municipiumok urai úgy fognak tenni, mint a fölösleges kiadásoktól irtozó családapák. Fölteszik magukban, hogy lakásukat semmiképp sem nagyobbítják, de mire a gyermekek felnőnek s úgyszólván a falakba ütköznek; a társadalmi vonatkozások pedig megnőnek, végre mégis ráfanyalodnak a lakás-nagyobbításra. Éreztetni kell a városok uraival gyermekeik útján a szűk és tökéletlen viszonyok kényelmetlenségeit, hogy a «legelő» s «vásártér»-féle játékhelyeket mihamarabb igazi játékterek váltsák fel. Bizonyos az is, hogy tetemes számú középiskolának egyáltalán nem akadt játszóhelye, de kérдем: igazán kerestek azok? Erős szándékkal megtalálják azt a foltot, a melyen a métások felállhatnak, vagy a labdán rugni lehet egyet. Nem szeretném, ha félre értenének. Kis játéktereken a játék is elnyomorodik. A játék nem fejlődőképes, a játszók nemi alakíthatják faji jellegök szerint, s így a játékok nemzeti karaktert nem ölthetnek: másrészt azokat a nagy, hogy úgy mondjam «angol» tulajdonságokat, melyek inkább a lélek, mint a test rugékonyságára és energiájára vonatkoznak, valóságos *játék-kultusz* nélkül elérni nem lehet. *Játék-kultusz* pedig csak nagy tereken űzhető. De hogy ezekre a nagy és jó terekre mihamarabb szert tehessünk, szükséges halogatás nélkül a természetes fejlődés útjának kiindulási pontjára lépni s a megadott viszonyok között is, mindenütt a játékdélutánokat foganatba venni.

Tompa buzdítását alkalmazom:

«Dalotokra könnyebben derül fény,

Hamarabb kihajt a holt berek;

— — — — —
Fiaim, csak énekeljete!

Tudvalevőleg a költő e sorai írásakor próféta volt. Fiúk csak játékszatok, a ti játékokot elhozza majd a várva-várt játéktereket.

* Kemény-Kovács: A testi nevelés állapota a magyarországi középiskolákban. 1897—98.

Egy másik szintén tisztázást kívánó kérdés az, mennyiben lehet a *játékkényszer*t a *játékszabadsággal* szembeállítani. Látszólag jogos a kérdés, de tényleg csak jelszók csillogtatása. Általában jelszók dolgában ez idő szerint nagyon termékeny a testi nevelés ügye. Felületesek kitálják, közömbösök és lelkiileg fáradtak elfogadják s könnyű megjegyezhetőségük biztosítja részükre a gyors és általános elterjedést. Pedig mily örömmel fogadtuk ezelőtt azok érdeklődését, a kik a nevelésügy más területeit művelik, ha a mi területünkre jöttek. Nekünk ez a terület nagyon jelentőségesnek látszik, s most már megkívánhatnók, hogy előbb a felületességet vetkőzzék le, mielőtt arra rálépnek. Most a jelszók útján milyen visszaélés a fogalmakkal! Játék-kényszer! — úgymondják — kényszeríteni a játékra! Hisz ez erőszak a természetén, ez badarság. Ez oly szembeötölő hamisítása a fogalomnak, hogy igazán csoda, miszerint eddig le nem leplezték. Ők t. i. úgy értelmezik, hogy a *gyermeket* fogják kényszeríteni a játékra, s nem úgy, hogy a szülőt fogják kényszeríteni, miszerint egyszer egy héten délután ne fogja otthon gyermekét, sem tánczra, sem zenére, sem nyelvekre, ne is féltse, hanem küldje el a játékorákra. Pedig csakis ez a természetes értelme. Másnemű értelme nincs is. Gyermeket kényszeríteni a futkosásra, ifjút labdaverésre! Ennek annyi értelme van, mint szabad madarat kényszeríteni, hogy repüljön, csikót, hogy szaladgáljon. Hogy a *játékszabadságnak* sem az az értelme, hogy a ki akar, játszik, a ki nem akar nem játszik, hanem az, hogy a fiú ne előírt, hanem kedve szerint választott játékot játszhasson, ez a mondottak után világos.

Milyen koncessziókat lehet a játékszabadságnak tenni, ez a módszer egy kisebbszerű és egyszerű kérdése, melynek fejtegetése nem ide tartozik. Az értelmében helyreállított *játékkényszer*ről is csak annyit, hogy nélküle kétséges az a nagy és általános hatású eredmény, melyet a játékdélutánoktól várunk.

A *gyakorlati kivétel* miatt soknak főhet a feje, különösen azok közül, a kiknek tisztuk *uniformist* szabni a játékdélutánok szervezetére és fő- és alpontokba sorakoztatni mindazon intézkedéseket, melyek a játszás mikéntjére, a hol, mikor, kik, hányan, mit, stb. kérdéseire vonatkoznak. S ámbár száz iskolának százféle specziális viszonyai vannak, mind az által igen egyszerű a megoldás. Meg kell engedni minden iskolának, sőt meg kell hagyni nekik, *hogy az eddigi prakszist folytassák és fejlesszék*. Mind annak, a mi a játékkal összefügg lehetőleg szabad fejlődést kell biztosítani.

Itt pedig a tett megelőzte az ígét. Már 1897-ben 111 középiskolán torna-órán kívül játszottak. Most pedig már mindenütt van némi szervezett játékgyakorlatnak. Emitt önkormányzati alapon játékcsoport szervezkedett, amott a játék-gyakorlat egy kedvenc délutánhoz, harmadik

helyen szokásos kiránduláshoz kapcsolódott, negyedik helyen pedig utasításban elő nem forduló játékot úznek. Mindezek megtartása, felhasználása és fejlesztése az egyedül helyes kivétel, s végzetes volna a tényleges viszonyok talaján nőtt palántákat kigyomlálni s helyöket másokkal pótolni. Amazokban több az életképesség; s azon hatalmas erőforrás bevezetése után, mely az iskolafentartó gondoskodásában áll, a legszebb reményekre jogosítanak.

A középiskolai játék befejezett szervezése után azonban nem szabad pontot tenni, hanem kérdőjelet. Vajjon játékdélutánokra csak a középiskoláknak lehet igényük, s a többi középiskolák iskoláinak nem?

A játékdélutánok szervezésére tisztán általános neveléstani, mondjuk egészségügyi, avagy szociális szempontok is voltak befolyással? Mert a második kérdésre kapott felelet meg fog felelni az első kérdésre is.

KOVÁCS REZSŐ.

IRODALOM.

A szocializmus ismertetése. Irta *Schön József*. (Megjelent a *Népnevelők könyvtára* I. évfolyamának 2. füzetében. Ára 50 kr. Kiadja: Lampel Róbert.)

Időszerűbb, hasznosabb könyvet a *Népnevelők egyesülete* alig adhatott volna a magyar tanítóság kezébe, mint e munkát, mely 83 lapon okosan és világosan ad elő e fontos kérdésről annyit, a mennyit ma arról minden művelt embernek, de főképp a nép szellemi vezetőjének tudnia kell.

Nincs kérdés, mely ma mélyebben belevágna a nemzet életébe, mint a socializmus; mégis nincs kérdés, mely felől tájékoztatlanabbak lennénk. Főképp a néptanító, ki a papon kívül legtöbbet tehet a félrevezetett nép felvilágosítására; de csak úgy, ha tisztán lát maga is. Ez eddig rá nézve szinte lehetetlen volt; mert e kérdéssel, melynek külföldön egész irodalma van, nálunk eddig alig foglalkozott valaki, legalább oly formákban nem, hogy a kérdés lényege, fejlődése és mai mibenléte felől a nem czéhbéli közgazda is világos fogalmat szerezhetett volna belőle. A socializmus hozzánk észrevétlenül szivárgott be, még pedig az a legmérgeesebb, s a mi viszonyaink közt legveszedelmesebb fajtájú, mely a hazát s a vallást tagadja; mi a bajt csak akkor vettük észre, mikor az már elharapódzott s alsó néprétegeink gondolkozását megmértelyezte. Az erőszakos kitéréseket az erőszak elfojthatja; de a gyökeres orvoslás sem a kormánybiztosoktól, sem a katonabeszállásalástól nem várható; itt a népet nem legyőzni, hanem meggyőzni kell; arról, hogy